

Etelä-Hämeen ympäristöterveys
Riihimäen kaupunki
Tupakkalain ja nikotiinivalmisteiden valvontasuunni-
telma 2021–2024
Päivitys vuodelle 2024

1. Johdanto.....	3
2. Suunnitelmallisen tarkastuksen määrittely ja sisältö.....	4
3. Tarkastuskohteiden tarkastustiheys ja niihin käytettävä aika.....	5
4. Muut tupakkalain mukaiset tehtävät.....	5
5. Näytteenotto ja tutkiminen.....	6
6. Tupakkalain valvonnan painopisteet 2024.....	6

1. Johdanto

Valvonnan tavoitteena on ihmiselle myrkyllisiä aineita sisältävien ja riippuvuutta aiheuttavien tupakkatuotteiden ja muiden nikotiinipitoisten tuotteiden käytön lopettaminen sekä ehkäistä tupakkatuotteiden käytön aloittamista, nikotiiniriippuvuuden syntymistä sekä suojella väestöä altistumiselta niiden savulle.

Tupakkalain(549/2016, 83 §) mukaan kunnan tulee laatia säännöllistä valvontaa koskeva kunnan suunnitelma siten, että valvonta on yleisten valvontaa koskevien vaatimusten mukaista ja ehkäisee terveysvaaroja. Valvontasuunnitelman laadinnassa on otettu huomioon Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston (Valvira) laatima valtakunnallinen tupakkalain päivitetty valvontaohjelma vuosille 2022–2024. Keskusviranomaisen ohjeistusten tavoitteena on yhtenäistää valvontakäytäntöjä koko maassa ja saattaa toiminnanharjoittajat samanarvoiseen asemaan valvonnan tiheyden ja laadun osalta sekä valvontaa suuntaavien painopisteiden avulla kohdentaa rajalliset valvontaresurssit tehokkaasti ja suunnitelmallisesti edistämään tupakkalain tavoitteiden toteutumista.

Valvontasuunnitelmaan sisältyvät säännöllisen ja suunnitelmallisen valvonnan lisäksi muut kunnallisen valvontayksikön vastuulla olevat valvontaa tukevat tupakka- ja lääkelain valvonnan tehtävät.

Tupakkalain valvonnan toimintaympäristö on kokenut useita muutoksia viimeisien vuosikymmenten aikana. Savuttomat tilat ja alueet ovat lisääntyneet sekä laajentuneet ja tupakkatuotteiden sekä nikotiininesteiden myynnistä on tullut luvanvaraista toimintaa. Tupakkalain valvonnan näkökulmasta lainsäädännön muutokset ovat vähentäneet suunnitelmallisen valvonnan tarvetta tupakointikieltojen ja -rajoitusten puolella, mutta toisaalta lisänneet valvontatarvetta tupakkalaissa tarkoitettujen tuotteiden sekä niiden myynnin osalta

Euroopan unionin direktiivi saatettiin osaksi kansallista lainsäädäntöä 2016. Tupakkalain soveltamisala on laajentunut koskemaan tupakkatuotteiden lisäksi sähkösavukkeita, niissä käytettäviä nesteitä (nikotiinillisia ja nikotiinittomia) sekä poltettavaksi tarkoitettuja kasviperäisiä tuotteita. Lisäksi lakiin on tullut kansallista lisäsääntelyä koskien muun muassa etämyyntiä, tukkumyynnin luvanvaraisuutta sekä tupakointikieltoja.

Vuonna 2023 Fimea linjasi, että muuhun kuin lääkinnälliseen käyttöön tarkoitettuja nikotiinipusseja ei enää luokitella lääkkeiksi. Tämän seurauksena Sosiaali- ja terveysministeriössä aloitettiin tupakkalain muutoksen valmistelu. Tupakkalakiin on siis odotettavissa muutoksia myös vuonna 2024.

Vuonna 2022 Tupakkalaki kielsi tupakkatuotteiden maustamiseen tarkoitettujen tuoksu- ja makutuotteiden myynnin. Tupakkatuotteiden teollinen maustaminen on ollut kiellettyä jo vuodesta 2016, mutta savukkeiden maustamista kotikonstein ei ollut aiemmin kielletty ja markkinoilla on ollut esimerkiksi maustamiskortteja, jotka levittävät tupakka-askissa makua ja hajua savukkeisiin. Maustamiskielto voi vähentää lasten ja nuorten tupakoinninaloittamista. Lisäksi vuonna 2022 tupakkatuotteiden vähittäismyyntipakkauksia yhdenmukaistettiin niin sanotulla plain packaging –sääntelyllä. Tämä tarkoittaa, että tupakkapakkauksista poistuvat kaikki mainonnalliset elementit kuten logot, kuvioinnit ja muut tuotemerkkiin liittyvät tunnuks-

set. Tavoitteena on vähentää tupakkatuotteiden houkuttelevuutta erityisesti nuorten silmissä. Toimijoiden omavalvontavelvollisuus laajeni myös samalla ikärajan valvonnasta tuotevalvontaan. Vuoden 2022 muutokset tulivat täysimääräisesti voimaan 1.5.2023.

Tupakkalain mukaan kunta perii vähittäislupahakemuksen ja ilmoituksen käsittelystä taksan mukaisen maksun. Lisäksi myyntiluvan haltijalta peritään myyntipistekohtainen vuosittainen valvontamaksu. Kaikki tupakkalain mukaisen valvonnan kustannukset katetaan vuosittaisista myynnin valvontamaksuista saaduilla tuotoilla.

Valvontasuunnitelmassa on esitetty myös lääkelain valvontatarve, vaikka lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea ei ole määrittellyt suunnitelmallista tarkastustiheyttä lääkelain perusteella tarkastettaville kohteille. Nikotiinivalmisteiden vähittäismyyntipaikat ovat olleet hyväksymismenettelyn ja valvonnan maksullisuuden piirissä vuodesta 2006 alkaen. Nikotiinivalmisteiden vähittäismyynnin luvanvaraisuuteen liittyviä tehtäviä ovat lupien käsittely, luparekisterin ylläpito sekä lupiin liittyvät tarkastukset. Nikotiinivalmisteiden vähittäismyynnin kohteet on myös rekisteröity valtakunnalliseen ympäristöterveydenhuollon keskitettyyn VATI-järjestelmään. Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea ylläpitää valtakunnallista luparekisteriä.

2. Suunnitelmallisen tarkastuksen määrittely ja sisältö

Tupakka- ja lääkelain mukaista suunnitelmallista valvontaa kohdennetaan tupakkatuotteiden myyntiin, mainontaan, esilläpitoon ja jäljitettävyyteen sekä tupakointikieltojen rajoitusten noudattamiseen.

Tarkastukseen valmistautuminen

Tutustutaan kohteen asiakirjoihin, lainsäädäntöön, tarkastusohjeisiin ja varataan tarkastuksella tarvittavat välineet.

Tarkastus

Tupakkalain alaisten tuotteiden myynnin suunnitelmalliseen tarkastukseen sisältyy tupakkatuotteiden ja nikotiininesteiden myyntilupaasiin liittyvät asiat. Tarkastetaan kohteen ilmoituksen mukaisuus sekä tupakkatuotteiden, tupakan vastikkeiden, tupakointivälineiden, sähkösavukkeiden, tupakkajäljitelmien ja nikotiininesteiden myynnin järjestelyihin, myynnin omavalvontaan, mainontaan, esilläpitoon ja jäljitettävyyteen liittyvät asiat sekä näiden pakkauksiin liittyvät asiat.

Tupakointitilallisten ravintoloiden ja ravitsemusliikkeiden tupakkatilojen suunnitelmallisessa valvonnassa kiinnitetään huomiota omavalvontaan, laitteiston huoltoon ja toimivuuteen, tupakkatilojen luvanvaraisuuteen. Tupakointitilojen ei saa levitä savua niihin tiloihin, jossa tupakointi on kielletty.

Varmistetaan ettei tupakan savu kulkeudu muihin tiloihin, joissa tupakointi on kielletty.

Tarkastuksissa käytetään Valviran laatimia tarkastuslomakkeita ja ohjeita.

Läkelain mukaisissa nikotiinikorvaushoitotuotteiden myynnin tarkastuksessa katsotaan myyntilupaasiin liittyvät asiat, myynnin valvonta ja omavalvonta.

Nikotiinivalmisteiden valvonta kohdistuu myyntilupa-asioihin, myynnin valvontaan ja esilläpitoon.

Tarkastuksiin liittyy ohjausta ja neuvontaa.

Jatkotoimenpiteet

Laaditaan tarkastuskertomus Ympäristöterveyden keskitettyyn toiminnanohjaus ja tiedonhallintajärjestelmää (VATI) ja suoritetaan mahdollinen seurantatarkastus annettujen ohjeiden ja määräysten toteutuksen varmistamiseksi.

3. Tarkastuskohteiden tarkastustiheys ja niihin käytettävä aika

Valvontatarve on ensisijaisesti määritelty valtakunnallisen tupakkalain valvontaohjelman (2020–2024) mukaisesti. Kohdekohtainen riskinarviointi suoritetaan tarkastuksen yhteydessä ja siinä huomioidaan kohteen toiminta ja valvontahistoria. Tarkastustiheyttä voidaan lisätä, jos edellisissä ja tehdyssä tarkastuksessa on tullut ilmi rikkomuksia tai omavalvonta on puutteellista. Uudet kohteet tai kohteet, joissa toiminnanharjoittaja on vaihtunut, tarkastetaan viimeistään seuraavana kalenterivuonna.

Valvontasuunnitelman mukaisten myyntikohteiden ja erillisten tupakointitilojen tarkastusten määrät sekä käytettävä työaika ilmenevät taulukossa 1. Suunnitelman mukaan vuoden 2024 säännölliseen valvontaan tarvitaan 12,5 htpv.

Taulukko 1. Tupakka- ja lääkelain mukaiset kohteet, tarkastustiheydet ja tarvittava työaika

	Kohteita	Tiheys	Aika (h)	2024	
				Tarkastuksia	Aika (h)
Tupakointikiellot ja -rajoitukset -tupakointitilat	5	0,3	2	2	4
Tupakkatuotteiden myynti ja markkinointi	93	0,5	2	43	86
Nikotiinikorvausvalmisteet (lääkelaki)	51	0,3	2	2	4
Yhteensä	149				

4. Muut tupakkalain mukaiset tehtävät

Valvontasuunnitelmassa olevien tarkastusten lisäksi osa työstä koostuu tehtävistä, joiden määrää ei voida arvioida etukäteen. Tällaisia tehtäviä ovat mm. vähittäismyyntilupahakemusten sekä valitusten tai ilmiantojen käsittely laittoman kaupan ehkäisemisen yhteistyössä muiden viranomaisien kanssa, PAKKA toimintaan osallistuminen, matka-ajat, uusien valvontakohteiden selvittäminen. Käytettävään työaikaan sisältyy myös koulutus, ohjaus, neuvonta, toiminta tupakkalain asiantuntijana sekä laadun kehittäminen.

Suunnitelmallisen valvonnan piiristä on savuttomuuden valvonnan osalta poistettu sellaiset kohdetyypit, joissa tupakointi on tupakkalain perusteella kielletty. Näiden suunnitelmallisen

valvonnan piiristä poistuneiden kohdetyyppien osalta tupakkalain toteutumista valvotaan muun ympäristöterveydenhuollon valvonnan yhteydessä.

Tupakkalain valvonnan toimintaympäristön muutokset vaikuttavat valvontaan lisäten tupakointikieltojen valvontatarvetta yleisillä uimarannoilla ja lasten leikkikentillä. Tupakointikiellon noudattamista valvotaan ensisijaisesti terveydensuojelulain mukaisten tarkastusten yhteydessä ja tarvittaessa annetaan toimijoille ohjausta ja neuvontaa. Lisäksi tupakkalakiin on tullut muutos (§ 96), jolloin kunnalla on mahdollisuus kieltojen lisäksi antaa määräyksiä.

Tupakkalain mukaan asuinyhteisön yhteisissä sisätiloissa ei saa tupakoida. Tupakkalaki antaa taloyhtiöille mahdollisuuden hakea kunnalta tupakointikiellon määräämistä asuinyhteisön rakennuksen huoneistoihin kuuluville parvekkeille, huoneistojen käytössä oleviin ulkotiloihin ja huoneistojen sisätiloihin. Kunnan on määrättävä tupakointikielto hakemuksessa tarkoitettuihin tiloihin, jos tiloista voi kulkeutua savua toiselle parvekkeelle, toisen huoneiston ulkotilan oleskelualueelle tai huoneiston sisätiloihin eikä savun kulkeutumista voida rakenteiden korjaamisella tai muuttamisella kohtuudella estää. Savun kulkeutuminen riittää kiellon määräämiseen eikä terveystahaitta tarvitse osoittaa.

Yhteensä tupakka- ja lääkelain mukaiseen valvontaan tarvittava työaika on 90 htpv.

5. Näytteenotto ja tutkiminen

Tupakointikieltojen ja -rajoitusten toteutumisen arviointi perustuu pääsääntöisesti aistinvaraiseen arviointiin savuttomuudesta, sillä mittausmenetelmät niiden havaitsemiseksi ovat rajalliset. Tupakansavun kulkeutumista voidaan tarvittaessa selvittää merkkisavututkimuksella tai käyttämällä passiivikerintä. Passiivikeräimellä kerätyn näytteen analysoi Työterveyslaitos.

6. Tupakkalain valvonnan painopisteet 2024

Tupakkalain valvonnan painopisteenä huomioidaan valtakunnallisen teeman mukaisesti yhtenäinen valvonta, tuotteiden ja markkinoinnin valvonta, toiminnansäätelyn (omavalvonnan) ja riskienhallinnan tukeminen sekä yhteistyö eri toimijoiden kanssa.

Tupakkalain mukaista valvontaa suoritetaan usein muun ympäristöterveyden valvonnan yhteydessä. Havaittaessa tupakkalain neuvontatarve tai lainvastainen toiminta, laaditaan aina erillinen kertomus käyttäen Valviran tupakkalain mukaista tarkastuskertomuspohjaa. Näin toimittaessa varmistetaan asian käsittelyn asianmukaisuus.

Tupakkalaissa on erikseen säädetty toiminnanharjoittajan omavalvontasuunnitelman laatimisvelvollisuudesta niin myynnin, tuotevalvonnan kuin tupakointikieltojenkin suhteen. Omavalvonnan tukemista tehdään tarkastusten yhteydessä. Omavalvonnan toimivuutta voidaan arvioida myös laatimalla toiminnanharjoittajalle lyhyt omavalvontaa koskeva kysely.

Painopiste ehkäisevän päihdetyön (EPT) kanssa kohdistuu valtakunnallisen valvontaohjelman teemaan yhtenäinen valvonta ja yhteistyö, jota toteutetaan osallistumalla PAKKA työryhmään. Ehkäisevää päihdetyötä tekevien viranomaisten ryhmään voi terveystarkastus tuoda näkemyksiä mm. tupakkatuotteiden myynnin ja savuttomuuden valvonnasta sekä

Etelä-Hämeen ympäristöterveys

vastaavasti saada luotettavaa ja ajankohtaista tietoa alueen päihteidenkäytöstä, joka voidaan huomioida savuttomuuden neuvontaan ja ohjaukseen lasten ja nuorten kohteiden tarkastuksilla, esim. koulut. Tupakkalain näkökulmasta yhteistyön tavoitteena on edesauttaa tupakkalain tavoitteiden toteutumista eli tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön loppumista vuoteen 2030 mennessä.